

Karin Smirnoff: Sitten menin kotiin

AM/30 ADMIN

Missä on janakipon koti? – RIITTA VAISMAA (23.11.2022)

Sitten menin kotiin on Karin Smirnoffin huikean Jana Kippo -trilogian viimeinen osa. Onneksi missään ei ole väitetty sen olevan itsenäinen romaani, sillä se pohjaa ja nojaa kaikin puolin sarjan aiempiin osiin. Teos ponnistaa jo ensi virkkeessään kakkososan *Viedään äiti pohjoiseen* (2022) viimeiseltä sivulta. Kaikki lähti liikkeelle ykkösosasta *Lähdin veljen luo* (2021), jolla niin kirjailija kuin hänen päähenkilönsä Jana Kippo ponnahtivat syystä maineeseen.

Suosittelen ehdottomasti lukemaan kirjat ilmestymisjärjestyksessä, sillä Smirnoff ei esittele jo kerran tutuksi tulleita henkilöitä millään tavoin. Jos lukisi ainoastaan viimeisen osan, saisi vain ihmetellä, että kuka John, kuka Jussi, kenen taatto, kuka Göranbäckström, kuka pastorilas saatikka hänen veljensä jne. *Sittenmenin kotiin* kertoo ansiokkaasti ja paljon lisää Janakiposta, mutta kaikki pohjaa jo aiemmin kerrottuun. Samalla *Sittenmenin kotiin* joiltain osin oivaltavasti haastaa sen voimakkaan ja roisinkin kuvan Janakiposta, jonka edelliset osat ovat luoneet. Olisi liioittelua sanoa Janan rauhoittuneen, mutta tiettyä harkintaa, kypsyttää ja ymmärrystä on havaittavissa.

Smirnoffin kieli ja sen välittämä pohjoinen puhe on yhtä intensiivistä, napakkaa ja omalakista kuin muissakin osissa. Kirjailija tuntee vain pisteen, ja iso kirjain on vain uuden lauseen alussa. Karin Smirnoff on kertonut käyttävänsä Janakippo-kieltä, joka muistuttaa hänen tuntemaansa Västerbottenin puhetta. Kieli sopii kirjailijan tyyliin, johon kuuluvat nopeat leikkaukset asiasta ja ajasta toiseen ilman selityksiä. Outi Menna hallitsee Janakippo-kielen ja saa sen jälleen kerran mahtavasti toimimaan suomeksi.

Kuolema on tiiviisti läsnä koko *Sittenmenin kotiin* -teoksessa. Heti alussa Janan kaksoisveli bror on kuollut, minkä saattoi jo toisen osan lopusta aavistaa. Myöhemmin kuolee monta vanhaa miestä ja eräs tyttökin. Jana seurustelee läpi teoksen kuolleen veljensä kanssa; eiväthän kaksoset voi erota toisistaan. Jopa vihatun taaton kanssa Jana kommunikoi silloin, kun hän alkaa ymmärtää taaton maailmaa ja osaa miehisen vallankäytön jatkumossa.

Trilogian kolmas osa näyttää, ettei Jana ole aina ollut raivokas ryhtyjä ja voimakas oman tiensä kulkija. *Sittenmenin kotiin* selventävää kuvaa Janan vuosista muualla kuin Smalångerissa, vuosista lapsuuden ja varhaisuoruuden ja aiemmissa osissa kuvattujen noin parin vuoden välillä. Kun Jana saapui veljen luo Västerbotteniin, tuolloinen Jana oli valmis kaatamaan karhun ja käymään nyrkit pystyssä puolustamaan milloin muita, milloin itseään.

Jana on ollut taidekoulussa Tukholmassa. Hän on ollut arka ja pelokas ja elänyt väkivaltaisessa alistussuhteessa. Smirnoff antaa päähenkilönsä aikuisena oivaltaa, että kyse on samasta kuviosta, jossa taatto alisti niin vaimoan kuin lapsiaan ja käytti tytärtään hyväkseen. Samaa teki Janan 14-vuotiaana raskaaksi saattanut John, sittemmin Janan rakastettu. Heti synnytyksen jälkeen adoptoitavaksi annettua Dianaa luullaan pitkään insestistä alkunsa saaneeksi; näin luulee Jana itsekkin.

Janan seksielämä on ollut railakasta ja tempoilevaa, samalla kiinnittyvää ja eroon rimpuilevaa. Smirnoff kuvaa hienosti Janan kaksijakoisen suhtautumisen kumppaneihinsa. Hän ei uskalla kiintyä liikaa. Toisaalta vaikka hän jättää ja pettää, hän on kiukkuisen mustasukkainen, jos hänen

rakkaillaan on muita suhteita. Erityisen upeasti Smirnoff tuo esiin janan ristiriitaisen suhteen isänsä ikäiseen Johniin. Suhteen lopun kirjailija onnistuu kuvaamaan herkän kauniisti.

Kuvataide on toinen keskeinen teema romaanissa *Sitten menin kotiin*. Jana on värkännyt savesta hahmoja, pääosin kylän juopoista, jo jonkin aikaa. Galleristi-tytär Diana huomaa äitinsä lahjakkuuden, samoin joksikin aikaa janan suureksi harmiksi Johnin rinnalle ilmaantunut suomalainen housuhamenainen, Pirjo. Hanttihommilla itsensä elättäneestä Johnista on tullut merkittävä taiteilija. Diana ja Pirjo ovat järjestäneet Johnin taiteen näyttelyn Tukholmaan ja sen yhteyteen tilan myös janan taiteelle. Yllättäen saviukot käyvät hyvin kaupaksi.

Näyttelyssä jana tapaa Nikin, melkein kuin itsensä. Nikin kohtaamisesta avautuu janelle aivan uusi elämänvaihe. Paitsi että Nikillä on yhtä risainen ja traumaattinen perhetausta kuin Janallakin, hän on myös aivan samannäköinen. Jana ja Nikki päätyvät rakastelemaan, ja jana joutuu todella hämmennyksiin ja risteykseen, josta lähtee useampia polkuja. Jana kaipailee Nikkiä mutta ei voi unohtaa sen enempää Johnia kuin Jussiakaan.

Nikki näyttää kuvan isänsä, kivenveistäjä-kuvataiteilija Mikelin teoksesta, josta tulee janelle aivan pakkomielle. Hän lähtee Bohuslänissä pienellä saarella asuvan erakon ja juopon oppiin. Oppi on ankaraa. Mikel ei pidä janan savitöitä minään. Ne vain toistavat olemassa olevaa, eivät luo uutta. Janan on pakko mennä kohti kipupisteitään, jos hän aikoo todelliseksi taitelijaksi. Jana tekee saarella paljon työtä kehittyäkseen. Hän joutuu myös pulmallisiin tilanteisiin, kun niin Nikin isä kuin velikin yrittävät janan avulla saada yhteyden perheeseensä välinsä katkaisseeseen Nikkiin.

Vaikka Bohuslän pidättää, niin pohjoinen kutsuu, maisema, ihmiset, puheenparsit. Myös taas kerran John, joka nyt on vakavasti sairas. Muutkin Smalångerin vanhukset odottavat. Märtiljundqvist soittaa vähän väliä ja ilmoittaa, milloin alkaa janan seuraava työvuoro Smalångerin vanhusten kotihoitossa, vaikka jana on lähes puolentoistatuhannen kilometrin päässä.

Smirnoffin pureva musta huumori tulee parhaiten esiin, kun hän kirjoittaa yhteiskunnallisista epäkohdista ja janan käytännöllisen suorviivaisesta suhtautumisesta niihin. Smalångerin pikkukylän vanhustenhoidon tona on yhtä huono kuin se, mistä saamme kuulla ja lukea omissa ympyröissämme. Jotta homma edes jotenkin hoituisi, epäilevien on pakko hyväksyä maahanmuuttajat työtä tekemään. Lopulta vanhustenhoito yksityistetään ja tärkeimmäksi tulee se, että kotihoitajat kirjautuvat järjestelmään ja siitä ulos määräysten mukaisesti, koska niiden mukaan pulloverimies laskuttaa kuntaa. Jana työtovereineen hoitaa kirjautumiset, mutta yhtäkään vanhusta he eivät jätä pissaisiin vaippoihin tai märkiin lakanoihin.

Lopulta John on niin huonossa kunnossa, että hänen hoitamisestaan tulee janan ainoa työ. Kun Jana kuuntelee sydäntään eikä sen enempää pullovermiehen kuin märtiljundqvistin määräyksiä, hänet irtisanotaan. Jana jatkaa työtään loppuun saakka. Vanhustenhoito ei lähetä ketään tilalle muttei myöskään maksa janalle palkkaa. Janaa ei voisi vähemmän kiinnostaa, hänelle on tärkeintä Johnin elämän mahdollisimman kivuton ja inhimillinen loppu.

Smirnoff lopettaa trilogian mestarillisesti. Kun Jana on hoitanut hautausmaalla vanhojen miesten haudat säälliseen kuntoon, hän hautaa koko teoksen matkan mukana kulkeneen brorin toiseen kertaan. Veljen haudalle ei jää kiveä eikä kukkasia, eikä Jana enää puhu brorille. Jana lähtee. Missä on koti, smålångersissa kipun tilalla, pohjoisessa tornionlaaksossa, bohuslänin karulla saarella ... *"Eenelosen liittymän stopmerkillä käännyin viimeisen kerran katsomaan taakseni. Sitten menin kotiin."*

Karin Smirnoff: *Sitten menin kotiin (Sen for jag hem)*. Suom. Outi Menna. Tammi 2022. 320 s.

Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko